

PERSPEKTÍVA KATOLÍCKO-MOSLIMSKÉHO DIALÓGU^{1,2}

Martin Dojčár

Abstrakt. Štúdia tematizuje problematiku katolícko-moslimských vzťahov z teologického hľadiska s cieľom argumentovať v prospech dialógu ako alternatívy konfliktu, ktorý charakterizoval vzťahy moslimov a kresťanov v dejinách. Autor načrtáva perspektívu kresťansko-moslimského dialógu založenú na spoločnom postupe proti kríze hodnôt manifestujúcej sa v konzumnej mentalite a v spoločnom úsilí o rehabilitáciu hodnôt na náboženskom základe.

Abstract. *A Perspective of Catholic-Muslim Dialogue.* The study examines the issue of Catholic-Muslim relations from a theological point of view in order to argue in favor of dialogue as an alternative to the conflict that had been characterizing relations between Muslims and Christians throughout the history. The author outlines the perspective of Christian-Muslim dialogue based on a common approach against the crisis of values manifested in the consumer mentality and in a joint effort to rehabilitate values on a religious basis.

Úvod

Keď v roku 622, takmer pre 1400 rokmi, vznikla umma, prvé spojenstvo moslimov, boli položené inštitucionálne základy fenomenálnej expanzie islamu i budúcej slávy arabskej civilizácie. Súčasne s tým sa objavili prvé prejavy moslimsko-kresťanského konfliktu, ktorý trvá od vzniku islamu po súčasnosť.

V historickej perspektíve sa dejiny vzájomných vzťahov moslimov a kresťanov javia ako dejiny vzájomnej rivality. Túto myšlienku výstižne ilustruje obraz, ktorý vošiel do dejín umenia pod názvom kresťan a moslim hrajú šach. Ide o miniatúru z Knihy hier, ktorú dal v roku 1283 vyhotoviť Alfonz X., kresťanský kráľ Kastílie, Galície a Leonu. Skutočne, zdá sa, akoby moslimovia a kresťania počas storočí vzájomného kontaktu hrali veľkú šachovú partiu boja o moc na gigantickej šachovnici Stredomoria, Európy, Malej Ázie a Blízkeho východu.

V reakcii na arabské a neskôr islamské imperiálne výboje sa objavujú krížiacke výpravy, Reconquista, protiturecké vojny... A keď sa v novoveku obráti karta moci, prichádza na rad európsky impe-

¹ Prednáška pre ÚSKI dňa 15. 1. 2019.

² Štúdia je výstupom z riešenia projektu VEGA 1/0056/19 Morálna reflexia ako primárny komponent výchovy charakteru v podmienkach realizácie predmetu etická výchova.

rializmus a kolonializmus. Reformné hnutia v islame a radikalizáciu niektorých islamských spoločenstiev treba interpretovať v tomto kontexte – tiež ako odpoveď na hegemoniu Západu v tradične moslimských krajinách.

20. storočie však prinieslo zmenu. Na rozdiel od minulosti neobmedzenú len regionálne na ostrovčeky náboženskej slobody a spolupráce, ako v niektorých oblastiach stredovekého Španielska. **V našich časoch nastal historický posun od konfrontácie k dialógu v moslimsko-kresťanských vzťahoch v globálnom rozsahu.**

V roku 1948 vznikla *Svetová rada cirkví* so zámerom rozvíjať dialóg, kresťansko-moslimský dialóg nevynímajúc. Krátko nato, v roku 1955, vzniká *World Fellowship of Muslims and Christians* s cieľom priamo napomáhať rozvoju vzťahov medzi moslimami a kresťanmi. Na strane Katolíckej cirkvi bol historickým medzníkom Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), ktorý kresťanov vyzval k dialógu, vrátane dialógu s islamom. Na strane moslimov o dialóg usilujú predovšetkým intelektuálne elity, ako napríklad niektorí učenci z káhirskej univerzity Al-Azhar, považovanej za duchovné centrum sunnitského islamu. Signatári otvoreného listu *Spoločné slovo (A Common Word between Us and You)* – 138 prominentných predstaviteľov islamského sveta – sa v roku 2007 obrátili na predstaviteľov kresťanských cirkví s výzvou k hľadaniu mieru, vzájomného porozumenia a spolupráce.

Iniciatívy prichádzajú tiež zo strany politických a dynastických elít. Bývalý saudskoarabský kráľ Abdulláh, medzi inými, inicioval konferencie o dialógu v Mekke a Madride (2008) a bol spoluzakladateľom medzinárodného centra pre medzináboženský a medzikultúrny dialóg, nesúceho jeho meno (KAICIID, 2012).

1. Stanovisko Druhého vatikánskeho koncilu a pokoncilovej Cirkvi k islamu

Na Druhom vatikánskom koncile Katolícka cirkev po prvý raz vo svojich dejinách doktrínálne záväzným spôsobom sformulovala a teologicky odôvodnila svoj postoj k mimokresťanským náboženstvám. V koncilovej deklarácii *Nostra aetate* (1965) to urobila príkladne dialogickým spôsobom:

„Katolícka cirkev nezavrhuje nič z toho, čo je v týchto náboženstvách pravdivé a sväté. S úprimnou úctou hľadá na tie spôsoby konania a správania, na pravidlá a učenia, ktoré sa síce v mnohom líšia od toho, čo ona sama zachováva a učí, no predsa sú nezriedka odbleskom tej Pravdy, ktorá osvecuje všetkých ľudí. Cirkev však ohlasuje a je povinná neprestaj-

ne ohlasovať Krista, ktorý je Cesta, Pravda a Život (Jn 14, 6), v ktorom ľudia nachádzajú plnosť náboženského života a v ktorom Boh zmieril so sebou všetko. Preto Cirkev povzbudzuje svojich synov a dcéry, aby s múdrosťou a láskou vydávali svedectvo o viere a kresťanskom živote, nadviažuc dialóg a spoluprácu s vyznávačmi iných náboženstiev, a uznávali, chránili a zveľadovali duchovné, mravné a spoločensko-kultúrne hodnoty, ktoré sa v nich nachádzajú.“ (Nostra aetate, 2).

Troma jednoduchými a súčasne silnými slovami Nostra aetate charakterizuje postoj kresťana k mimokresťanským náboženstvám – **uznať, chrániť a zveľadovať**. Kresťan má nielen rešpektovať či tolerovať hodnoty iných náboženských tradícií – a už vôbec nie ich popierať –, ale naopak, má ich **pozitívne a proaktívne oceňovať, ochraňovať a rozvíjať!** Takýmto spôsobom tiež vyznáva svoju vieru v všemohúceho a všadeprítomného Boha, keď iniciatívne hľadá a nachádza „stopy“ Božieho pôsobenia v stvorení – „*semená Slova*“ a „*lúče Pravdy*“ patristickej teológie, pretože Koncil potvrdzuje patristické učenie o univerzálnom pôsobení Božej milosti: Božia milosť je rozliata v stvorení ako „*lúč Pravdy, ktorá osvecuje všetkých ľudí*“ (Nostra aetate, 2), ako „*semená Slova*“ a „*bohatstvo, ktoré štedrý Boh rozdelil medzi národy*“ (Ad gentes, 11), ako dobro „*zasiate v myšliach a srdciach ľudí*“ a „*v obradoch a zvykoch národov*“ (Lumen gentium, 17).

Koncil vyzýva k dialógu s islamom a volí oceňujúce vyjadrenia vo vzťahu k islamu. V tomto zmysle sa o islame vyslovuje vieroučná konštitúcia o Cirkvi *Lumen Gentium* (čl. 16, 1964): „*Ale spasiteľný plán zahŕňa aj tých, ktorí uznávajú Stvoriteľa, a medzi nimi predovšetkým moslimov, ktorí tvrdia, že sa držia Abrahámovej viery a spolu s nami sa klaňajú jedinému a milosrdnému Bohu, ktorý bude súdiť ľudí v posledný deň.*“

Podrobnejšie vyjadrenie k islamu obsahuje deklarácia *Nostra aetate* (čl. 3):

„Cirkev sa s úctou díva aj na moslimov, ktorí sa klaňajú jedinému, živému, jestvujúcemu, milosrdnému a všemohúcemu Bohu, Stvoriteľovi neba i zeme, ktorý prehovoril k ľuďom. Jeho ustanoveniam, a to aj skrytým, usilujú sa podrobiť z celého srdca, ako sa podriadil Bohu Abrahám, na ktorého sa islamská viera rada odvoláva. Ježiša síce neuznávajú za Boha, ale si ho ctia ako proroka. Uctievať si aj jeho panen-skú Matku Máriu a zavše ju aj nábožne vzývajú. Okrem toho očakávajú súdny deň, keď Boh dá odplatu všetkým zmrŕtvych-

*vstalým ľudom. Popritom majú v úcte mravný život a uctie-
vajú Boha najmä modlitbou, almužnou a pôstom.*

*Ak v priebehu vekov vznikli medzi kresťanmi a moslimami
mnohé rozbroje a nepriateľstvá, tento svätý cirkevný snem
vyzýva všetkých, aby zabudli na to, čo bolo, a pestovali
úprimné vzájomné porozumenie a spoločne chránili a zve-
ľadovali u všetkých ľudí sociálnu spravodlivosť, mravné hod-
noty, mier a slobodu.“*

Hoci koncil len naznačil dialogický postoj Katolíckej cirkvi k islamu a nerozpracoval celý rad tém, ktoré s ním súvisia, predsa položil základy katolíckej pozície a načrtol stratégiu Katolíckej cirkvi vo vzťahu k islamu.

V línii učenia koncilu rozvíja svoju činnosť Pápežská rada pre me-
dzináboženský dialóg, ktorá vznikla transformáciou (1989) Sekreta-
riátu pre nekresťanov, založeného ešte v priebehu koncilu (1964).
V roku 1974 Sekretariát pre nekresťanov zriadil Komisiu pre islam
a prebehlo viacero stretnutí na úrovni vysokej cirkevnej reprezentá-
cie a medzinárodných islamských organizácií, ako sú Svetový islam-
ský kongres a Najvyššia islamská rada. Od roku 1975 vydáva Pápežský
inštitút arabistických štúdií a islamistiky v Ríme vedecký časopis *Is-
lamo-Christiana*, venovaný vzťahom medzi kresťanmi a moslimami.

Mnohé impulzy pre kresťansko-moslimský dialóg pochádzajú od
pokoncilových pápežov – od Jána Pavla II., cez Benedikta XVI. po
pápeža Františka.

Pochopiteľne, novej pozícii Katolíckej cirkvi k islamu predchá-
dzali desaťročia príprav a iniciatív angažovaných jednotlivcov. Veľ-
kým priekopníkom kresťansko-moslimského dialógu bol bl. Karol de
Foucauld (1858 – 1916).

2. Dialogický spôsob existencie: základ kresťansko-moslimského dialógu

Karol de Foucauld stelesnil dialogický spôsob existencie bez toho,
aby o dialógu vôbec hovoril. Samotný spôsob jeho života bol bytost-
ne dialogický. Tento dialogický charakter jeho života sa zrodil v tom
istom okamihu, v ktorom sa zrodilo jeho povolanie. Foucauld ho na-
zval „nazaretský život“.

Keď v roku 1897 po viac ako šiestich rokoch opustil chudobný vi-
diecky kláštor trapistov v Sýrii a odišiel do Palestíny, aby tam štyri ro-
ky slúžil a modlil sa v kláštore klarisiek v Nazarete, objavil to, čo dáv-
no hľadal. Tam, v Nazarete, našiel svoj spôsob života: nie je to len
mníšsky život zameraný na kontempláciu, ale aj manuálna práca a...
ohlasovanie. Nie však ohlasovanie ako kázanie alebo učenie. Malý

brat Karol stelesňuje novú formu ohlasovania – ohlasovanie životom! Je to geniálne, je to evanjeliové, je to revolučné: vydávať svedectvo o Kristovi príkladom svojho života! Malý brat Karol takto „kričí evanjelium“ celým svojím životom.

„Zo všetkých našich činov, z celého nášho života musí kričať, že patríme Ježišovi,“ píše. „Celá naša bytosť musí byť živým kázaním, odrazom Ježiša“ (Foucauld, 1998, s. 37).

Foucauld chcel vydať svedectvo o Kristovi predovšetkým moslimom. Aby mal prístup k eucharistii, v roku 1901 prijal kňazskú vysviacku. Ešte v tom istom roku odišiel na Saharu a usadil sa v alžírskej oáze Beni-Abbés neďaleko hraníc s Marokom. Dokonale sa prispôbil miestnej kultúre – obliekal sa ako Berber, stravoval sa ako Berber... A ďalej rozvinul svoju víziu „nazaretského života“ v spoločenstve. V liste Henrimu de Castries napísal: „Chcel by som založiť na pohraničnom území s Marokom nie kláštor trapistov, nie kláštor veľký a bohatý, ani nie nejakú poľnohospodársku usadlosť, ale akýsi druh malej skromnej pustovne, v ktorej by mohlo žiť niekoľko chudobných mníchov z trochy ovocia a jačmeňa získaného z práce vlastných rúk, v prísnej klauzúre, v pokání a v orodovaní Najsvätejšej sviatosti, nevychádzajúc z klauzúry, nevenujúc sa kázaniu, ale poskytovaniu pohostinstva každému návštevníkovi, či je dobrý alebo zlý, priateľ alebo nepriateľ, moslim alebo kresťan.“ (Foucauld, 1998, s. 41).

Neskôr opíše svoju životnú víziu nasledovne: „Stať sa všetkým pre všetkých, aby som ich všetkých odovzdal Ježišovi – mať pre nich dobrotu a bratskú lásku; slúžiť im tak, ako je to možné; nadviazať s nimi srdečný vzťah; byť pre nich nežným bratom, aby som ich pomaličky privádzal k Ježišovi, stelesňujúc Ježišovu miernosť.“ (Foucauld, 1998, 57).

Foucauld poznal, že jeho poslaním je stavať mosty: „Chcem,“ píše, „aby všetci obyvatelia, kresťania, moslimovia, pohania, videli vo mne svojho brata, brata všetkých.“ (Lafon, 2000, s. 56).

Týmto spôsobom – ako „brat všetkých“, ako „staviteľ mostov“ – Karol de Foucauld vydáva svedectvo o svojom kresťanskom živote: ohlasuje Krista dialogickým spôsobom existencie.

Foucauld predbehol svoju dobu. V časoch, keď kresťanské ohlasovanie splyvalo s kázaním alebo vyučovaním kresťanskej vierouky, malý brat Karol odhaľuje antropologicky prvotnú a teologicky základnú formu ohlasovania – ohlasovanie spôsobom vlastnej existencie. Foucauld takto reprezentuje tézu, ktorú sme v našej nedávnej štúdií o dialógu ako forme ohlasovania sformulovali nasledovne: **fundamentálnou formou misie je dialogický spôsob existencie.** Náš argument pre porozumenie dialógu ako autonómnej formy

ohlasovania v uvedenom zmysle sme postavili na teologicko-antropologickej interpretácii človeka ako „Božieho obrazu“ (Dojčár, 2018, s. 40 - 49).

Dialogický spôsob existencie konštituuje dialogický étos – „základný morálny postoj jednotlivca, resp. spoločnosti, formovaný princípom vzťahovosti“ (Dojčár 2012, 65). Dialóg vo všetkých svojich podobách je totiž založený na osobnom stretnutí rovnocenných osôb, jeho východiskom je neredukovateľná a nedisponovateľná inakosť iného. Pre medzináboženský dialóg to platí rovnako: „Dialóg nemá byť konfrontáciou náboženských systémov a tradícií, ale skôr stretnutím veriacich rozličných náboženstiev.“ (Bučko, 2003, s. 400).

Autentický dialóg predpokladá vzťah – interpersonálnu reláciu, ktorá môže prerásť do priateľstva (Johnston, 1997, s. 47). Týmto spôsobom sa „znepokojivá skúsenosť cudzieho“ (Waldenfels 1998) stane v dialógu výzvou k otvoreniu sa voči inakosti iného, príležitosťou k stretnutiu, začiatkom osobného vzťahu, ktorý môže a má vyústiť do porozumenia, dorozumenia a spolužitia.

V nábožensky, kultúrne a etnicky pluralitnom prostredí súčasného sveta dialóg už nie je len jednou z možností vzájomnej interakcie, dnes je nevyhnutnosťou! Je alternatívou konfliktu, ktorý charakterizoval vzťahy moslimov a kresťanov po celé stáročia. Dialóg prináša šancu zastaviť dedičstvo konfliktu, keď sa ponúka ako nástroj vzájomného zblížovania a facilitácie spoločného postupu – v spoločenskej, politickej, kultúrnej, morálnej i náboženskej oblasti.

V súčasnosti zaznievajú hlasy, že práve dialóg môže pomôcť spoločne čeliť kríze hodnôt manifestujúcej sa v konzumnej mentalite, ktorá zasiahla celý globalizujúci sa svet. Rehabilitácia hodnôt na náboženskom základe je príležitosť pre návrat do verejného priestoru tak pre kresťanov, ako aj pre moslimov. Kresťania aj moslimovia môžu súdobej „hyperkonzumnej civilizácii“ (Lipovetsky, 2007, s. 30) spoločne ponúknuť odkaz na hodnotovo ukotvený zmysel života, avšak pod podmienkou, že ho budú ohlasovať vlastným životom.

Literatúra

- BUČKO, L. (2018): *Na ceste k oslobodeniu: základy misiológie*. Nitra, SVD.
- DOJČÁR, M. (2018): Dialogue as a Form of Proclamation. *Acta Missiologica* 2 (12), s. 40 – 49.
- DOJČÁR, M. (2012): *Problém globálneho spolužitia: antropologické východisko*. Trnava, Veda.
- FOUCAULD, C. de (1998): *Boh je láska*. Oto Németh, Slovo.
- JOHNSTON, W. (1997): *Hľadání nové spirituality*. Brno, Portál.
- LAFON, M. (2000): *15 dní s Karlem de Foucauldem*. Brno, Cesta.

LIPOVETSKY, G. (2007): *Paradoxní štěstí*. Praha, Prostor.

WALDENFELS, B. (1998): *Znepokojivá zkušenost cizího*. Praha, Oikoymenh.

*Doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD.
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4, P. O. Box 9
918 43 Trnava
E-mail: martin.dojcar@truni.sk*

*Doc. PaedDr. Martin Dojčár, PhD., pôsobí ako docent vo vednom odbore religionistika na Trnavskej univerzite v Trnave. Profesionálne sa špecializuje na spiritualitu a medzináboženský dialóg. Z oboch oblastí publikoval celý rad vedeckých a odborných prác doma aj v zahraničí, knižne štyri monografie: *Self-Transcendence and Prosociality* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017), *Sebatranscendencia: antropologický model* (Trnava: Dobrá kniha, 2017), *Problém globálneho spolužitia: antropologické východisko* (Bratislava: Veda, 2012) a *Mystická kontemplácia: Oblak nevedenia & Ramana Maharši* (Bratislava: Iris, 2008).*